Tom 17/2025, ss. 423-428
ISSN 0860-5637
e-ISSN 2657-7704
DOI: 10.19251/rtnp/2025.17(19)
www.rtnp.mazowiecka.edu.pl

Andrzej Kansy
Akademia Mazowiecka w Płocku
https://orcid.org/0000-0003-4985-5969

Recenzja: *Bohaterowie, obrońcy, działacze i zwykli ludzie w trybach historii. Księga pamiątkowa z okazji 65-lecia urodzin dra Grzegorza Gołębiewskiego, pod red. Michała Sokolnickiego i Tomasza Piekarskiego*, Płock 2026

Review: *Heroes, Defenders, Activists, and Ordinary People in the Cogs of History. A Commemorative Book on the 65th Anniversary of the Birth of Dr. Grzegorz Gołębiewski*, edited by Michał Sokolnicki and Tomasz Piekarski, Płock 2026

Streszczenie
W recenzji omówiono publikację pt. *Bohaterowie, obrońcy, działacze i zwykli ludzie w trybach historii. Księga pamiątkowa z okazji 65-lecia urodzin dra Grzegorza Gołębiewskiego*, która ukazała się w 2026 r.

Słowa kluczowe: Grzegorz Gołębiewski, historia, politologia, regionalizm

Abstract
This review discusses the book Heroes, Defenders, Activists, and Ordinary People in the Cogs of History: A Commemorative Book for the 65th Anniversary of the Birth of Dr. Grzegorz Gołębiewski, published in 2026.

Keywords: Grzegorz Gołębiewski, history, political science, regionalism

Nakładem Towarzystwa Naukowego Płockiego ukazała się księga pamiątkowa pt. *Bohaterowie, obrońcy, działacze i zwykli ludzie w trybach historii. Księga pamiątkowa z okazji 65-lecia urodzin dra Grzegorza Gołębiewskiego* pod red. Michała Sokolnickiego i Tomasza Piekarskiego. Dzieło jest wyrazem szacunku dla dotychczasowego dorobku naukowego, dydaktycznego i wychowawczego Grzegorza Gołębiewskiego, który jest cenionym historykiem, zasłużonym nauczycielem i jednym z najbardziej aktywnych członków Towarzystwa Naukowego Płockiego. Jubileuszowe wydawnictwo jest dziełem uczniów, przyjaciół i współpracowników.

Proponowana księga pamiątkowa to wartościowa publikacja zbiorowa o charakterze naukowym i popularyzatorskim. W jej strukturze można wyróżnić część okolicznościową, która zawiera wypowiedzi wstępne, sylwetkę dr. G. Gołębiewskiego, wykaz jego publikacji i listę gratulacji oraz część naukową. Składają się na nią teksty, których tematyka obejmuje historię i politologię.

Pierwszy z artykułów, autorstwa Tomasza Stolarczyka, poświęcony został omówieniu dzieł filozoficznych w dawnych bibliotekach klasztornych, bernardynów w Łęczycy, dominikanów w Gidlach, Łęczycy, Łowiczu, Piotrkowie Trybunalskim i Sieradzu, paulinów w Wielgomłynach, Wieluniu oraz pijarów w Łęczycy.

W kolejnym tekście Anna Maria Stogowska przybliża postać znanego społecznika dr. Aleksandra Macieszy. Autorka w syntetyczny sposób omawia jego dorobek oraz znaczenie dla Płocka i regionu, stwierdzając m.in., że w sposób istotny przyczynił się on do rozwoju intelektualnego Płocczan. Tekst zawiera wykaz archiwaliów, publikacji i rękopisów dotyczących Aleksandra, Adolfa i Marii Macieszów oraz opis biblioteki Aleksandra Macieszy.

Janusz Szczepański w artykule pt. *Czyn niepodległościowy Witolda Ścibor-Rylskiego – Naczelnika Związku Sokolstwa Polskiego w Ameryce i legionisty* podejmuje temat ważnej organizacji polonijnej, która prowadziła intensywną działalność niepodległościową. Na tym tle omawia dokonania Wiktora Ścibor-Rylskiego. To z jego inicjatywy Związek, jako pierwsza organizacja polonijna, rozpoczął tworzenie oddziałów militarnych. Ścibor-Rylski należał do najbardziej aktywnych działaczy Polonii amerykańskiej, którego zasługi obejmują m.in. czynny udział w urzeczywistnianiu niepodległościowej idei Józefa Piłsudskiego.

Losom archiwaliów płockich instytucji ewakuowanych po wybuchu pierwszej wojny światowej poświęca swój artykuł Agnieszka Wojciechowska. Autorka ustaliła, że w wyniku ewakuacji społeczność Płocka została pozbawiona części archiwaliów, dokumentujących dzieje Płocka i terenów ówczesnej guberni płockiej. Niektóre z dokumentów zostały reewakuowane po odzyskaniu przez Polskę niepodległości, ale uległy one zniszczeniu w czasie drugiej wojny światowej.

Michał Sokolnicki ukazuje postać Zygmunta Maciejowskiego, jednego z najaktywniejszych działaczy politycznych i społecznych w Płocku w okresie dwudziestolecia międzywojennego. Był on wnikliwym komentatorem życia społecznego i politycznego, reprezentującym nurt piłsudczykowski. Na uwagę zasługuje, że jest to dotychczas najobszerniejsze i najpełniejsze opracowanie poświęcone Maciejowskiemu.

Tematykę harcerstwa podejmuje Michał Kacprzak w artykule pt. *Harcerstwo na łamach „Dziennika Płockiego" 1922-1935.* Autor postawił sobie za cel przedstawienie sposobu, w jaki gazeta opisywała działalność harcerzy. Na łamach pisma udokumentowano dorobek harcerstwa płockiego w okresie 1922-1935, co stanowi istotne źródło wiedzy o ruchu skautowym w Płocku.

Echa obrony Płocka w 1920 r. na łamach „Dziennika Związkowego" – organu prasowego Związku Narodowego Polskiego w Ameryce to tytuł artykułu Mariusza Żuławnika. Autor zaprezentował opis obrony Płocka, opublikowany w sierpniu 1920 r. w „Dzienniku Związkowym" wydawanym w Stanach

Zjednoczonych Ameryki Północnej. Jego autorem jest Henry J. Reilly, amerykański pułkownik i korespondent wojenny.

Kolejny tekst, autorstwa Leszka Zygnera, został poświęcony postaci Romana Konwerskiego, który w 1942 r., podczas zorganizowanej przez Niemców w Ciechanowie egzekucji członków polskiego podziemia, odmówił pełnienia funkcji kata. Został za to aresztowany przez Gestapo, wywieziony do niemieckiego obozu koncentracyjnego w Auschwitz, a następnie do Mauthausen, gdzie został zamordowany przez hitlerowców.

Waldemar Brenda w artykule pt. *Z Brasławszczyzny do KL Auschwitz. Jan Grykin – żołnierz, kolejarz, sierpecki konspirator, kawaler Virtuti Militari* przedstawia działalność Jana Grykina, żołnierza Wojska Polskiego i członka Polskiej Organizacji Zbrojnej „Znak" w powiecie sierpeckim. Za swoje dokonania został on uhonorowany odznaczeniem Virtuti Militari. Był także więźniem obozów w Działdowie, Mauthausen i Auschwitz, w którym zginął.

Norbert Wójtowicz porusza temat Sprawy Operacyjnego Rozpracowania o kryptonimie „Burza". W artykule wspomniano o płockim wątku związanym, m.in. z rozpracowaniem przez Służbę Bezpieczeństwa Tadeusza Swata. Na uwagę zasługuje zaprezentowanie w tekście interesujących dokumentów ze zbiorów Instytutu Pamięci Narodowej.

Wojciech Polak i Sylwia Galij-Skarbińska w artykule pt. *„Solidarność" toruńska wobec delegalizacji Związku i tzw. nowych związków zawodowych (jesień 1982 r.)* podejmują temat reakcji struktur podziemnej „Solidarności" w Toruniu na delegalizację związku oraz próbę narzucenia przez władze PRL nowych związków zawodowych. Pomimo dotkliwych represji i nieustannej inwigilacji, toruńscy działacze podziemia stanowili zorganizowany ruch oporu, skutecznie przeciwstawiając się władzy, m.in. prowadząc bogatą działalność wydawniczą w tzw. drugim obiegu. Dzięki poparciu społecznemu dla zdelegalizowanej „Solidarności" inicjatywa tworzenia nowych związków zawodowych została zbojkotowana. Artykuł stanowi wnikliwe studium przypadku, ilustrujące lokalne mechanizmy konfrontacji między opozycją a władzą

po wprowadzeniu stanu wojennego, które zostało oparte na bardzo bogatym materiale źródłowym.

Akcję niszczenia nielegalnych wydawnictw przez płocką Służbę Bezpieczeństwa w 1983 r. opisuje Jarosław Kozanecki. Wśród spalonych wydawnictw znalazła się podziemna prasa oraz druki zwarte, m.in. powieści Stanisława Ignacego Witkiewicza i Witolda Gombrowicza oraz opowiadanie Stefana Żeromskiego.

Sytuację społeczno-gospodarczą w województwie płockim w latach 1989-1990 w świetle informacji Wojewódzkiego Urzędu Spraw Wewnętrznych w Płocku przedstawia Tomasz Piekarski. Jedną z zalet opracowania jest to, że może ono stanowić odniesienie do badań dotyczących sytuacji społeczno-gospodarczej Polski w początkowej fazie transformacji ustrojowej. Na podstawie analizowanych materiałów można stwierdzić, że sytuacja społeczno-gospodarcza oraz nastroje mieszkańców województwa płockiego w okresie przełomu 1989/1990 odzwierciedlały ogólnokrajowe tendencje. Początkową akceptację dla radykalnych reform rządu Tadeusza Mazowieckiego i planu Leszka Balcerowicza stopniowo wypierały obawy i narastające niezadowolenie, spowodowane bezpośrednio odczuwalnymi, negatywnymi, skutkami transformacji: wzrostem cen, inflacją, spadkiem produkcji i widmem bezrobocia. Badanie zostało oparte na bardzo bogatym materiale źródłowym.

Grzegorz Radomski w artykule pt. *Edukacja obywatelska w programach wyborczych 1989-1993* poddaje analizie programy wyborcze, poszukując odpowiedzi na pytanie o wartości i kompetencje preferowane w procesie edukacji obywatelskiej. Omawia ponadto formy organizacyjne, jakie miało przyjąć proponowane w programach kształcenie obywatelskie. Autor dowodzi, że dyskusja na temat kształtu edukacji obywatelskiej stanowiła część szerszej debaty nad modelem obywatelstwa, kompetencji obywatelskich i charakteru demokracji. Wśród wielu propozycji programowych jedynie w programie Narodowo-Chrześcijańskiego Bloku dla Polski wyrażono pomysł wprowadzenia do szkół przedmiotu *Wychowanie do roli obywatela*. Najbardziej intensywne spory dotyczyły zakresu treści wprowadzonych do kształcenia w ramach

nauczania historii, wiedzy o społeczeństwie. Rozważano też zasadność nauczania religii w szkołach.

Tematykę wyborów samorządowych podejmuje Arkadiusz Lewandowski w artykule pt. *Wybory samorządowe jako przestrzeń rywalizacji politycznej. Przypadek wyborów do płockiej rady miasta w XXI wieku*. Autor stawia istotne pytanie o stopień upartyjnienia rywalizacji politycznej na poziomie płockiego samorządu w wyborach samorządowych w latach 2002-2024. W wyniku przeprowadzonych badań A. Lewandowski udowadnia, że w rywalizacji politycznej w wymiarze lokalnym zauważa się znaczne upartyjnienie. Autor zauważa, że „w wyborach komitety partyjne nie tylko uzyskały pełną pulę mandatów w radzie miasta, ale, co nawet ważniejsze, jedynie komitety tego typu w wyborach uczestniczyły". Ponadto Autor wskazuje, że opozycyjne w stosunku do siebie partie Platforma Obywatelskiej oraz Prawo i Sprawiedliwość zdominowały wybory samorządowe w Płocku, co nie stanowi odosobnionego przypadku w Polsce.

Redaktorami naukowymi dzieła i autorami zamieszczonych w przygotowywanym wydawnictwie artykułów są doświadczeni badacze, reprezentujący różne ośrodki i instytucje naukowe. Przeprowadzone badania, których opisy zawarto w publikacji, cechują się poprawnością metodyczną i reprezentują wysoki poziom naukowy. Przygotowywana Księga pamiątkowa, oprócz wymiaru okolicznościowego, posiada także istotne znaczenie naukowe i popularyzatorskie. Jest adresowana do szerokiego kręgu odbiorców, m.in. historyków i politologów, może być także cennym materiałem dydaktycznym dla uczniów i studentów. Zainteresuje także regionalistów i czytelników poszukujących informacji na temat ruchu oporu w Polsce w XX w.